

TASVIRIY SAN’ATNING TARIXIY RIVOJLANISHI VA UNING ZAMONAVIY TALQINI

Fazliddinova Muqaddas Elyor qizi

Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti Professional ta’lim fakulteti “Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi” yo’nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tasviriy san’atning qadimgi davrlardan boshlab bugungi kungacha bo’lgan tarixiy rivojlanish jarayoni tahlil qilinadi. Unda san’atning turli bosqichlari – ibtidoiy davr, antik davr, o’rta asrlar, Uyg’onish davri, modernizm va postmodernizm kabi davrlar asosida ko’rib chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy tasviriy san’atning jamiyatdagi o’rni, texnologik yutuqlar ta’siri hamda yosh avlod orasidagi talqini haqida fikr yuritiladi.

Kalit so’zlari: Ibtidoiy jamoa, modernizm, postmodernizm, rokoko, barokko, renessans, romantizm, realizm, perspektiva, miniatyura, impressionizm, ekspressionizm.

THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF FINE ARTS AND ITS MODERN INTERPRETATION

Annotation: This article analyzes the historical development of fine arts from ancient times to the present day. It examines the various stages of art - primitive times, antiquity, the Middle Ages, the Renaissance, modernism and postmodernism. It also discusses the role of modern fine arts in society, the impact of technological advances and their interpretation among the younger generation.

Keywords: Primitive society, modernism, postmodernism, rococo, baroque, renaissance, romanticism, realism, perspective, miniature, impressionism, expressionism.

ИСТОРИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА И ЕГО СОВРЕМЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ

Аннотация: В статье анализируется историческое развитие изобразительного искусства с древнейших времен до наших дней. В книге рассматриваются различные этапы развития искусства на основе таких периодов, как первобытные времена, античность, Средние века, Возрождение, модернизм и постмодернизм. В статье также обсуждается роль современного изобразительного искусства в обществе, влияние технического прогресса и его интерпретация среди молодого поколения.

Ключевые слова: Первобытное общество, модернизм, постмодернизм, рококо, барокко, ренессанс, романтизм, реализм, перспектива, миниатюра, импрессионизм, экспрессионизм.

Tasviriy san'at – insoniyat tarixining eng qadimiy va muhim ijodiy ifodalaridan biridir. Tasviriy san'at asosan rasm, haykaltaroshlik, grafika, va boshqa turdagi vizual ifodalar orqali hissiyot va g'oyalarni tasvirlashni maqsad qiladi. Uning paydo bo'lishi insoniyat tarixining ilk bosqichlariga borib taqaladi. G'or devorlariga chizilgan suratlar, toshga o'yilgan shakllar va qadimiy haykallar inson ongining estetik ifodasini namoyon etgan ilk san'at namunalari sifatida tarixda muhim o'rin egallaydi. O'zining tarixiy rivojlanish jarayonida tasviriy san'at jamiyatning estetik va madaniy qadriyatlarini ifodalashga xizmat qilib kelgan. Bugungi kunda tasviriy san'at nafaqat insonning ichki dunyosini aks ettirish, balki ilmiy va madaniy tadqiqotlar olib borishning bir vositasi sifatida ham qaraladi. Tasviriy san'atning ilk shakllari va paydo bo'lishi, boshlanishi odamzodning qadimgi tarixiga, ayniqsa, tosh davriga borib taqaladi. Boshida tasviriy san'atning eng asosiy shakli bo'lib, odamlar yirtqich hayvonlar, tabiat va turmush tarzi bilan bog'liq tasvirlarni toshga, g'or devorlariga chizganlar. Bunday tasvirlar qadimgi yirtqichlarning ovlanihi yoki tabiiy jarayonlarning tasvirini aks ettirgan.

Yunoniston va Rim imperiyasining tarixi davomida tasviriy san'at rivojlanishning yuqori cho'qqisiga chiqqan. Yunonlar tasviriy san'atni o'zlarining falsafiy va estetik qarashlariga asoslanib rivojlantirganlar. Ularning asosiy maqsadi insonni go'zallik va mukammallik orqali ifodalash edi. Rim esa Yunon san'atini

o'zlashtirib, uni yangi shakllar va uslublar bilan boyitdi. O'rta asrlar va tasviriy san'ati asosan diniy mavzularni aks ettirgan. Xristianlikning keng tarqalishi tasviriy san'atda diniy ikonalar va freskalar yaratishga olib keldi. Shuningdek, gotika va romanskalar uslublari san'atda alohida o'rin tutgan. Renessans davrida san'atda yangilanish va tiklanish yuz berdi. Insonning yuksak qadriyatlari, ilm-fan va tabiatga bo'lgan qiziqishlar tasviriy san'atda aks etib, ular yanada erkin va tabiiy ifodalana boshladi. Leonardo da Vinchi, Michelangelo, va Rafael kabi rassomlar o'z asarlari orqali tasviriy san'atni yangi bosqichga olib chiqishdi. Modernizm va zamonaviy tasviriy san'at XX asrda tasviriy san'atda yangi yondoshuvlar, uslublar va texnologiyalar paydo bo'ldi. Impressionizm, ekspressionizm, kubizm, dadaizm va surrealizm kabi yo'nalishlar san'atning rivojlanishida muhim o'rin tutdi.

Tasviriy san'at juda qadim zamonlarda, mehnat jarayonining taraqqiyoti natijasida paydo bo'ldi. Mehnat jarayonida inson tafakkuri kamol topdi, go'zallik hissi ortdi, voqelikdagi go'zallik, qulaylik va foydalilik tushunchalari kengaydi. Sinfy jamiyat vujudga kelishi bilan esa ijtimoiy taraqqiyotda katta o'zgarishlar sodir bo'ldi; aqliy mehnat jismoniy mehnatdan ajralib chiqa boshladi. Bu esa fan va san'at rivojida muhim ahamiyat kasb etdi. Professional san'at va san'atkorlar shu davrda paydo bo'ldi. Tasviriy san'at esa o'ziga xos xususiyatini, sinfiyligini namoyon etib, hukmron sinfning ideologiyasini targ'ib etuvchi kuchli g'oyaviy qurolga aylandi. Lekin shunga qaramay, omma orasidan yetishib chiqqan iste'dodli ijodkorlar mehnatkash xalq ommasining orzu-istaklarini, ularning go'zallik va xudbinlik, oliyanoblik va insonparvarlik haqidagi tushunchalarini ifoda etuvchi asarlar yaratdilar. Xalqning turmushi, xulq va odatlari, yutuq va mag'lubiyatlari ularning asarlarida o'z ifodasini topdi. Har bir davrda mavjud bo'lgan ana shunday san'at hayot go'zalliklarini tasvirlab, odamlarda yuksak xislat va fazilatlarni kamol toptirdi, ularni tenglik, ozodlik, birodarlik, yorqin kelajakka intilishga da'vat etdi. Tasviriy san'at talabalarda ma'naviy madaniyatning ajralmas qismlaridan biri hisoblangan badiiy madaniyatni uyg'un rivojlantirish, talabalarni milliy merosimiz va umuminsoniy qadriyatlar bilan oshno qilish, ijodkorlikka keng yo'l ochib berishdan iboratdir. Uning vazifalariga esa o'quvchilarda badiiy ijodiy qobiliyat, kuzatuvchanlik, tashabbuskorlik, mustaqillik, badiiy va estetik didni, ko'z xotirasini, chamalash qobiliyatini, tasviriy malakalarni, rang sezishni hamda fazoviy obrazli

tafakkurni rivojlantirish, borliq va san’at asarlaridagi go’zalliklarni ko’ra bilish, san’at asarlarini o’qiy olishga o’rgatish ham kiradi.

Tarixiy rivojlanish bosqichlari

Antik davr: Antik davrda tasviriy san’at qadimgi Yunoniston va Rim davrlarida rivojlangan san’at shakllarini o’z ichiga oladi. Bu davr taxminan miloddan avvalgi VIII asrdan milodiy V asrgacha bo’lgan vaqtni qamrab oladi. Yunon va Rim san’ati go’zallik, mutanosiblik va realizm tamoyillariga asoslangan bo’lib, haykaltaroshlik va arxitektura yuqori darajada rivojlangan. Bu davr san’ati jamiyatdagi diniy va falsafiy tushunchalarni ifodalagan.

O’rta asrlar: O’rta asrlarda tasviriy san’at (taxminan 5–15-asrlar) diniy mazmun bilan to’liq boyitilgan va ko’proq xristianlik g’oyalariga xizmat qilgan. Bu davr san’ati asosan Yevropada rivojlangan. Diniy mavzular asosiy o’rinda bo’lib, san’at asosan cherkovlar va ibodatxonalar uchun yaratilgan. Mozaikalar, miniatyuralar va ikonalar keng tarqalgan. O’rta asr san’ati g’oyaviy jihatdan diniy, uslubiy jihatdan esa ramziy edi. Estetikadan ko’ra ma’naviy mazmun muhim hisoblangan.

Uyg’onish davri (Renessans): Uyg’onish davrida tasviriy san’at (14–16-asrlar) — inson, tabiat va ilm-fanga bo’lgan qiziqishning keskin oshgan davridir. Bu davrda san’at ilohiylikdan ko’ra insoniylik, go’zallik va realizmni yoritishga o’tadi. Bu davrda insonparvarlik g’oyalari asosida san’atga realizm, anatomiya va perspektiva tushunchalari kirib keldi. Leonardo da Vinchi, Mikelanjelo, Rafael kabi buyuk rassomlar ijodi aynan shu davrda gullab-yashnagan. Uyg’onish davri san’ati Yevropa madaniyati tarixidagi eng buyuk burilishlardan biri bo’lib, keyingi barokko va klassitsizm uslublariga asos bo’lgan.

Barokko va rokoko: Barokko va rokoko Uyg’onish davridan keyingi san’at uslublari bo’lib, har ikkalasi ham o’zining o’ziga xos uslubi, hissiyoti va bezakdorligi bilan ajralib turadi. Bu davr san’atida hashamat va dramatizm ustuvor bo’lgan.

XIX asr va modernizm: Modernizm 19-asr oxiri va 20-asr boshlarida paydo bo’lgan san’at harakati bo’lib, an’anaviy san’at uslublariga qarshi chiqdi va yangilik, tajriba, individuallikni asosiy qadriyat deb bildi. Uning shiori go’yoki: "San’at – hayotni emas, g’oyani aks ettiradi." Romantizm, realizm, impressionizm, ekspressionizm kabi yo’nalishlar shakllandi. San’at endi faqat voqeani tasvirlash emas, balki ichki kechinmalarni ifodalash vositasiga aylandi.

"Zamonaviy tasviriy san'at" (modern visual art) — bu san'atning XX asr oxiri va XXI asr boshlarida shakllangan, yangicha g'oyalar, texnologiyalar va uslublar bilan boyitilgan yo'nalishidir. An'anaviy shakllardan tashqari, yangi texnologiyalar, media vositalari va raqamli san'at shakllari keng ommalashdi. Abstrakt san'at, pop-art, kontseptual san'at, installyatsiya va perfomanslar orqali san'atning chegaralari kengaytirildi. Zamonaviy rassomlar jamiyat, siyosat, ekologiya va shaxsiy identifikatsiya mavzulariga murojaat qilib, o'z asarlarida ijtimoiy muammolarni yoritadi. Virtual reallik (VR), sun'iy intellekt (AI) yordamida yaratilgan san'at asarlari esa kelajak san'atining yangi yo'nalishlari bo'lib shakllanmoqda. Mashhur zamonaviy san'at vakillariga Damien Hirst, Ai Weiwei, Yayoi Kusama, Banksy va boshqalarni misol qilib keltirish mumkin.

An'anaviy shakllardan tashqari, yangi texnologiyalar, media vositalari va raqamli san'at shakllari keng ommalashdi. Abstrakt san'at, pop-art, kontseptual san'at, installyatsiya va perfomanslar orqali san'atning chegaralari kengaytirildi. Zamonaviy rassomlar jamiyat, siyosat, ekologiya va shaxsiy identifikatsiya mavzulariga murojaat qilib, o'z asarlarida ijtimoiy muammolarni yoritadi. Virtual reallik (VR), sun'iy intellekt (AI) yordamida yaratilgan san'at asarlari esa kelajak san'atining yangi yo'nalishlari bo'lib shakllanmoqda.

Xulosa qilib aytganda tasviriy san'at insoniyat tafakkurining eng oliy darajasi bo'lib, har bir davrning ma'naviy olami, estetik qarashlari va madaniy qadriyatlarini o'zida mujassam etadi. Bugungi kunda u faqat chiroyli suratlar emas, balki chuqur mazmun va zamonaviy jamiyatga munosabat bildirish vositasi sifatida faol rivojlanmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. E.H. Gombrich. "San'at tarixi" (The Story of Art) 2006.
2. Arnold Hauser. "San'at ijtimoiy tarixi" (The Social History of Art)
3. Norbert Lynton. "Modern san'at" (The Story of Modern Art)
4. H.W. Jarson. "San'at tarixi" (Historya of Art) 2012.
5. D. Menzel. "San'at tarixi" (The History of Art) 2002.